

Významné ohnisko slovanské vzdělanosti a písemnictví. Jeho zakladatelem byl poustevník Prokop (†1053, v roce 1204 byl jako první český světec svatořečený Římem), který snad po roce 1009, kdy přišel do Sázavy, kolem sebe vytvořil během dvaceti let funkční poustevnickou osadu. Ta se v letech 1032–1035 s pomocí přemyslovských knížat Oldřicha a Břetislava I. proměnila v benediktinské opatství se staroslověnskou liturgií a centrum slovanské vzdělanosti a umění.

Již v Prokopově éře byl vybudován dřevěný kostel a další klášterní budovy. Krátce po Prokopově smrti kníže Svyatopluk II. v roce 1055 slovanské mnichy i s Prokopovým synovcem – opatem Vítem vyhnal ze země, ale Vratislav II. je v roce 1061 opět povolal zpátky a spolu s nimi slovanský klášter obnovil.

V severním sousedství areálu se rozvíjela laická osada klášterních služebníků, v níž vznikl tetrakonchální kostel sv. Kříže svěcený v roce 1070 (základy jsou archeologicky odkryty). V roce 1095 byla vysvěcena východní část nového románského kamenného kostela, který vystřídal původní dřevěný mnišský chrám. V roce 1096 byli mniši podruhé vyhnáni a vzápětí na to sem přišlo latinské osazenstvo z Břevnova (které nadále ctilo Prokopovu památku) a ve stavbě kostela pokračovalo. Kolem poloviny 12. století byl rozšířen, vznikla i kamenná klauzura s ambitem (obydlí mnichů s křížovou chodbou), severozápadně od kostela vyrostla kaple Panny Marie a později i budova opatství.

Všechny románské stavby později překryly vrstvy gotické. Ve 13. století za posledních Přemyslovců byla zahájena gotická novostavba nynějšího kostela Panny Marie a sv. Jana Křtitele (od roku 1789 sv. Prokopa), v níž později za vlády císaře Karla IV. pokračovala arrasovská huť, ale ani do husitských válek nebyl chrám dokončen. Ve 14. století byla také románská klauzura postupně nahrazena gotickou (dochována je zejména kapitulní síň s freskami s výjevy ze života Panny Marie ve východním křídle). Za husitských válek se kláštera v roce 1421 zmocnili Pražané, ale nebyl poškozen, a až do poloviny 17. století se stal vlastnictvím různých světských pánů, byť zde od roku 1433 byly neustálé snahy o obnovu konventu. Areál postupně chátral a v roce 1551 vyhořel. V poslední třetině 17. století byl klášter břevnovskými mnichy raně barokně obnoven včetně torza kostela. Obnovy se ujal architekt Vít Václav Kaňka. Na počátku 18. století vznikla část nové prelatury. V roce 1746 klášter opět vyhořel, což vyvolalo zásadní barokní přestavbu, jejíž projekt vypracoval Kilián Ignác Dientzenhofer.

V roce 1785 byl klášter zrušen. V roce 1809 se majitelem panství stal Vilém Tiegel z Lindenkronu, areál začal využívat jako zámek a klášterní chrám se stal farním ří-

Klášter Sázava

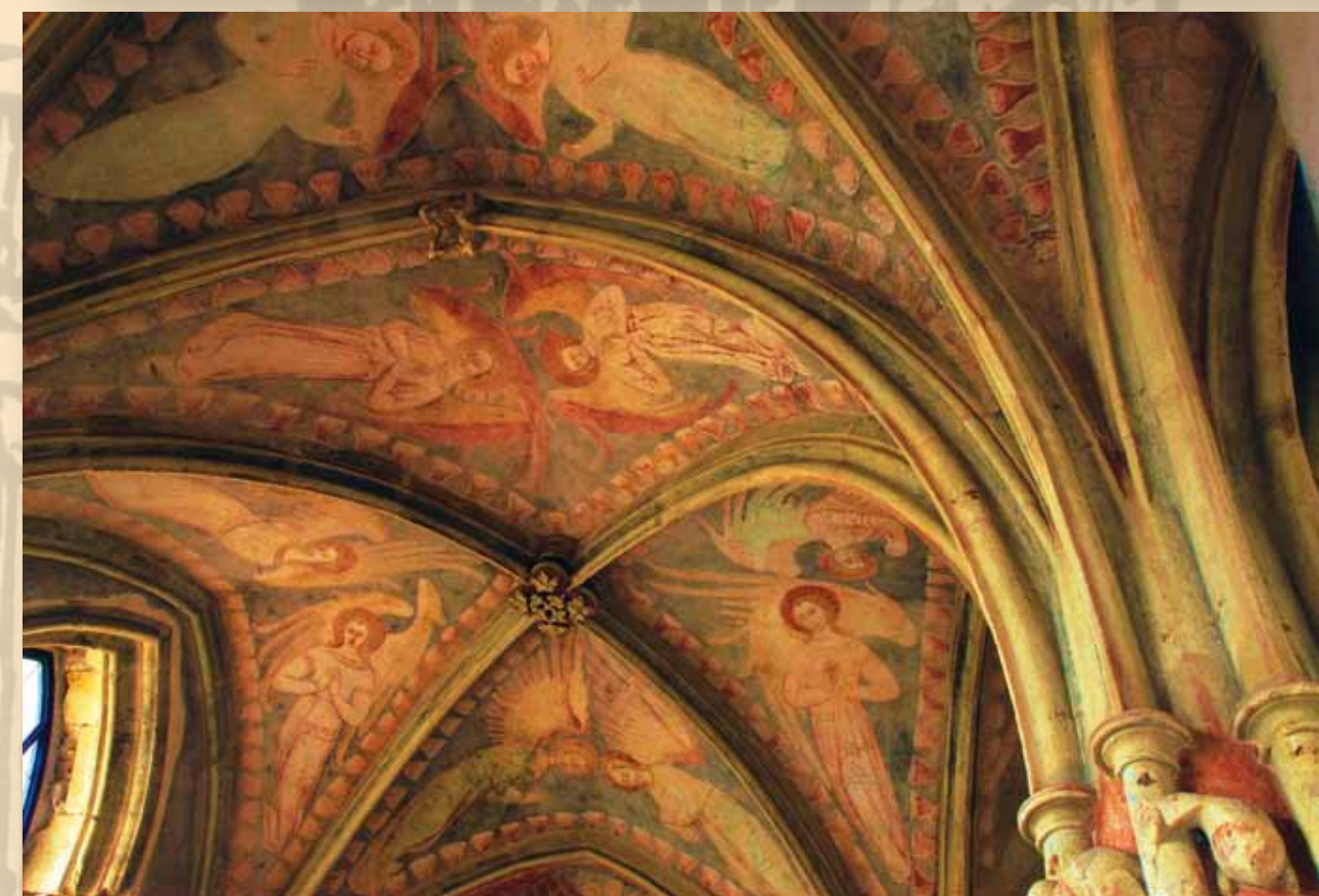
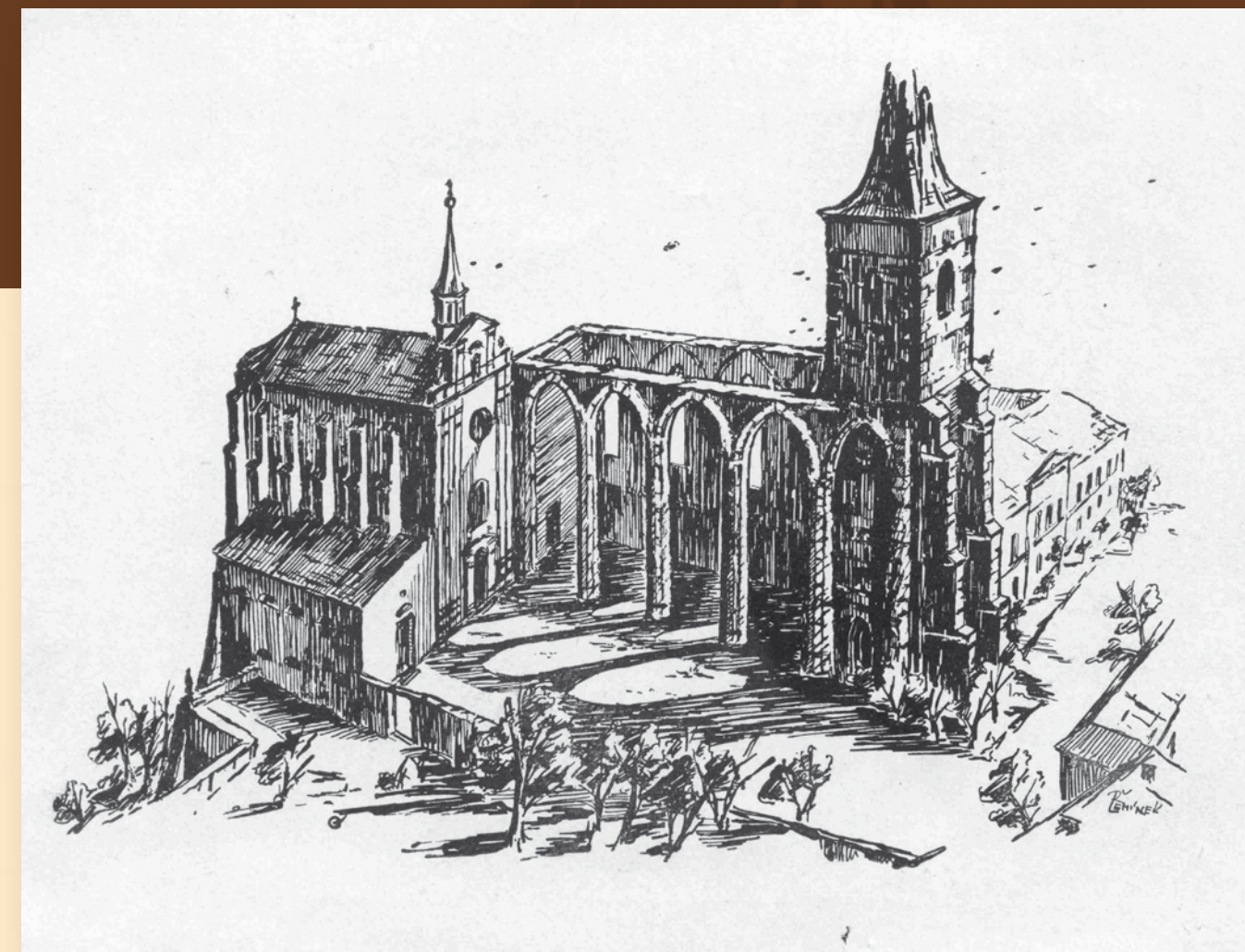
skokatolickým chrámem sv. Prokopa. V prostoru gotické části nedokončeného kostela byla roku 1816 zřízena rodová empírová hrobka Lindenkronů. Po roce 1869 byla klauzura částečně novorenesančně přestavěna (vyhlídková věž nad jižním křídlem, fasády).

V padesátých letech 20. století byla díky iniciativám benediktinského mnicha a sázavského faráře Methoda Klementa, původem z Emauzského kláštera v Praze, objevena středověká jeskyně sv. Prokopa, upravena krypta a také byla na místě zaniklého vstupního jižního křídla postavena nová vstupní brána. V roce 1962 byl klášterní areál prohlášen národní kulturní památkou a až do devadesátých let 20. století se stal místem systematického a hloubkového archeologického výzkumu. Hospodářské zázemí při řece (zejména pivovar) se ve 2. polovině 20. století dostalo do zcela havarijního stavu. Nejohodnotnějšími prostorami areálu jsou kapitulní síň a kostel s kryptou (s částí ostatků sv. Prokopa), refektář, postupně se odkrývající zabílené barokní fresky v křížové chodbě a pracuje se na zpřístupnění svatoprokopské jeskyně a jejího propojení s kryptou. Součástí expozice jsou i raně středověké rukopisy ve staroslověnském i latinském jazyce a dokumentace z archeologického výzkumu areálu.

Sv. Prokop

Poustevník, mnich a zakladatel slovanského benediktinského kláštera v Sázavě. Datum jeho narození není uvedeno v žádné z legend ani kronik. Novověké bádání po začátku Prokopova života se opírá především o několik málo údajů o založení Sázavského kláštera, především rok 1009, který je však považovaný spíše za rok začátku Prokopova poustevnického života. Prokop tedy zřejmě přišel do Sázavy kolem roku 1009 už jako vzdělaný a vysvěcený slovanský kněz s kněžskou praxí. Byl ženatý a s manželkou vychovávali syna, v legendách uváděného pod jménem Jimram.

Otazníky visí také nad Prokopovým rodištěm a jeho vzděláním. Podle Kroniky Mnicha Sázavského (záznam k roku 1172) se Prokop narodil v malé vesničce Chotouň. Jako ženatý kněz a otec syna působil nejspíš v blízkosti domova své rodiny a příbuzenstva v okolí Chotouně a kněžskou službu snad mohl vykonávat při kostele sv. Jiří na přemyslovském hradišti nedaleko od Chotouně v Kouřimi u Českého Brodu. Později rozvázal pouta a kontakty se svou biologickou i farní rodinou, vstoupil nejspíš do Břevnovského kláštera a přijal jméno Prokop po jednom ze dvou řeckých světců. Spolu s přemyslovskými knížaty Oldřichem a Břetislavem I. založil Sázavský klášter a stal se jeho prvním opatem. Zemřel ve věku více než 70 let. Úctu k němu jeho věrných následovníků potvrdil v roce 1204 římský papež Inocenc III. a sv. Prokop byl následně připojen ke sv. Václavovi, sv. Ludmile a sv. Vojtěchovi jako český národní patron.

Zajímavosti v blízkém okolí Sázavského kláštera

Čertova brázda

Podle pověsti zde sv. Prokop s čertem oral. Brázda se táhne až k Chotouni. Tam je zakončena zvláštní homolí, která podle pověsti povstala z hlíny, kterou čert z radlice musel oškrabat, a vedle zase roste starý dub, který prý vyrostl z otky, kterou po skončené orbě sv. Prokop do brázdy zatkl. Brázda se vyznačuje velkou vlhkostí a chladem za největšího parna. Až prý jednou dokonale vyschne, bude konec světa.

Studánka Vosovka

Nazývaná také „V Lázních“. Nachází se u trati, blízko vlakové zastávky. Podle pověsti je v místě, kde se sv. Prokop setkal s knížetem Oldřichem. V polovině 18. století zde byla vybudována kaplička s oltářem a sochou sv. Prokopa. Studánka proslula mnohým zázračným uzdravením, zvláště nemocných očí. V kamenném kalichu se ukazuje otisk pěti prstů ďábelského pařátu.

Studánka Rakovka pod Bílým kamenem

Bílý kámen je romantické roklíště bizarní divokosti. Kdysi to byl lom vápencového kamene a vápencových krystalů, ze kterých se již dávno před sv. Prokopem vyráběly bílé průhledné šperky.

Lůžko svatého Prokopa

Kámen nacházející se u studánky Rakovka. Kdo prý na něm prospí svatoprokopskou noc, nebude mít nikdy bolesti v kříži.

Studánka Habrovka v Čereenicích

Zděná studánka pod starým vysokým habrem, kde prý sv. Prokop rád odpočíval.

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Projekt „Řeky se mění“ vznikl ve spolupráci čtyř místních akčních skupin – Posázaví o.p.s., Královská stezka o.p.s., Lípa pro venkov o.s., Rakovnicko o.p.s.

Partneři projektu:

